

The practice of world poetry demonstrates that the sonnet has become an accumulative expression of feelings and an intense lyrical beginning. Combining sonnets into cycles leads to an increase in the role of narrative structures, narrative epics.

Yurii Klen's poetic cycle «Kolo zhyttove» as a multi-element lyrical system is characterized by the pulsation of narrative focalization, shifts in the narrator's point of view and changes in the forms of the lyrical subject. The evolution of the forms of the lyrical subject can be conditionally represented in the following algorithm: from the subject (which is presented as another) – to the removed narrator – again to the subject, but which is not only «another», but also becomes a kind of container of the author's voice and humanity in general.

The lyrical autonomy of each individual sonnet is overcome by the epic cohesion of the cycle in order to create a generalized picture of all-encompassing and individual existence. Such a dual unity of the sonnet cycle in the artistic consciousness of Yurii Klen made it possible to quite naturally combine a multi-element lyrical system with various manifestations of narrative strategy. The result was a dynamic universal projection on a separate and common being.

The narrative strategy of the cycle emphasizes the leading motive of the work – a person, once in the world, becomes an integral part of it. But he perceives the macrocosm as alien and hostile and does not feel her organic unity with it. A person is doomed to search for himself and his coordinates in the reality that surrounds him all his life. But the reward is a possible and desirable awareness of one's own essence in harmony with the world. That is, a person passes the cherished circle as a symbol of eternal return and perfection.

Key words: multi-element lyrical system, lyrical subject, lyrical cycle, narrative strategy, Yurii Klen.

Отримано: 27.10.2020 р.

УДК 821.161.2-3(477.43)Бабляк

DOI: 10.32626/2309-7086.2020-17-2.218-224

Тетяна Джурбій

ORCID 0000-0003-1441-0599

кандидат філологічних наук

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЗИ ВОЛОДИМИРА БАБЛЯКА

У статті здійснено спробу аналізу художньої прози подільського письменника Володимира Бабляка. Увагу акцентовано на романах «Вишневий сад», «Жванчик», згадано прозові збірки автора «3 пісень життя», «Літопис горбатой ниви», «Дорога до любові».

Ключові слова: Володимир Бабляк, роман, трилогія, оповідання, Поділля.

Серед визначних письменників-подолян чільне місце займає постать Володимира Бабляка – письменника тонкого мистецького хисту. У контексті ХХ століття творчість Бабляка була мало досліджуваною та мало відомою. Тому, на часі, маємо незначний доробок літературно-критичних напрацювань, присвячених життєтворчості вищезазначеного письменника. Серед дослідників варто виокремити наукові розвідки, спомини Гончаренка Б., Зуба І., Ковнера О., Кошель С., Романця О., Терлецького А. тощо. Дослідження науковців минулого століття мали чіткий ідеологічний характер, що істотно зменшувало їх об'єктивність. Крізь призму постколоніальних студій вивчати творчий доро-

бок митця почали Гусар Ю., Мельничук Б., Тарасюк Г., Тулузик П.. Та на сучасному етапі комплексного дослідження творчості В. Бабляка немає, що і зумовило потребу й актуальність нашої праці.

Процес входження В. Бабляка у літературу був довготривалим. Формування його літературного смаку та уподобання здійснювалося під впливом творчості М. Коцюбинського та О. Кобилянської, що була взірцем для письменника. Як зазначав свого часу літературознавець Ярослав Вишиваний, що до літературної творчості його «благословила» Ольга Кобилянська, з якою письменник був особисто знайомий.

Перші літературні спроби робить В. Бабляк у м. Кам'янець-Подільському, куди приїжджає у 1936 році й починає працювати журналістом в окружній газеті «Червоний кордон». Тут починається самостійне перспективне творче життя письменника, яке згодом переривається, оскільки був призваний до армії, де служив кулеметником. У 1939 році померла мати письменника, тоді ж він і демобілізувався. На роботу повернувся в окружну газету, але влітку 1940 року, після воз'єднання Буковини з Україною, перебрався до Чернівців, і влаштувався до редакції обласної новоствореної газети «Радянська Буковина». Тоді з'явилися перші публікації художніх творів. Заявляє про себе як письменник оповіданнями «Аничка-мрійниця», «Душа гуцула», «На верхках», «Вернись на Білу недею» тощо.

З того часу розпочався період його інтенсивної літературної творчості. Одна за одною виходять у світ збірки оповідань «З пісень життя» (1958), «Літопис горбатой ниви» (1961), «Дорога до любові» (1964). Спілкування з людьми, життєві нетипові історії, дивосвіт буття давали Володимирі Бабляку цікаві теми для творчості, й тому таким глибоким реалізмом позначені його оповідання «Нова хата», «Віщій вогонь», «Знатної доярки секретар».

Особливе місце серед сільської прози в українській літературі посів його роман-трилогія «Вишневий сад» (1958-1962 рр.).

Перша його книжка «З пісень життя» (1958) засвідчила прихід у літературу не дебютанта в звичайному розумінні слова, а скоріш зрілого вже письменника. Якщо додати, що того ж 1958 року вийшла і перша книга «Вишневого саду», а протягом чотирьох років була опублікована вся трилогія, написана на рівні найпомітніших зразків української романістики, тоді стає зрозумілим, з якою вимогливістю ставився автор до своєї праці, до своєї творчості.

Тематика творів Володимира Бабляка різноманітна. Будучи кореспондентом, він мав можливість часто і близько зустрічатися з різними людьми. Калейдоскопом вражень від подій і людей узагальнювався і лягав на папір. Поеднуючи у своїй художній практиці кращі досягнення літератури, життєвий досвід і вимоги часу, письменник сформувався в оригінальний талант, заявивши про себе, «як прихильник пластичного, художньо-предметного письма з романтичним «підсвіченням» [1, с. 5].

Майже у всіх творах письменник порушував проблему перебудови людини за нових умов. Його завжди цікавило, як реагує герой на запропоновані життям обставини, як він долає труднощі, котрі трапляються на його шляху, як утверджує в собі й навколо себе людяність, необхідність діяльності. Будучи через свою прихильність до Поділля та Буковини, так би мовити, письменником «локальної теми», Володимир Бабляк, завдяки проблемам, що їх порушував у своїй творчості, й своєрідній манері письма сягнув такого рівня художності, котрий дав змогу його творам вийти далеко за ці локальні межі.

В оповіданнях В. Бабляка сповна засвідчується авторська увага до індивідуального і типового в характерах персонажів. Як стверджує Зуб І.: «Радісне

або ж сумовите й трагічне, буденне або незвичайне В. Бабляк зображує з максимальною життєвістю. Письменницька спостережливість і майстерне живописання словом, природність оповідних інтонацій – невід’ємні ознаки його малої й великої прози [1, с. 6-7].

Письменник володіє вмінням по-своєму сказати про звично-буденне й виняткове, поєднати докладність опису людського вчинку, стану душі з лаконічним узагальненням, надати своєму художньому письму поетичного звучання.

Світосприймання митця притаманний інтерес до звичайного, буденного й святкового, навіть романтичного. Письменник добре розумів земну «прозу» буття людського, але не визнавав безкрилого побутописання, показував світ і людину в ньому в яскравому поетичному освітленні. Він бачив, приміром, оте ж яблуко в руках дівчини («Двоє з гір»), та як художник не забував основного для своєї поезики: воно стає мірою для порівняння з ним інших речей.

В. Бабляк у своєму творчому зростанні неухильно йшов до поглиблення реалізму художнього письма й підвищення уваги до конкретного життєвого ґрунту, конкретних реалій зображуваної дійсності. Поступово лишались у минулому вишукані «окраси» стилю, дещо манірна образність, – вади притаманні деяким оповіданням першої збірки (наприклад, «Вернись на Білу недею»). Думается, для нього ставали очевидними і декларативність та умовність логічно конструйованих образних побудов, що з ними зустрічаємося в деяких оповіданнях із збірки «Літопис горбатой ниви», – при всій вагомості задуму тут все ж на першому місці бажання зафіксувати контрасти, висловити думку, тоді як дія, характери персонажів окреслюються трохи побіжно й загально.

Певна річ, В. Бабляк розумів необхідність повнішого й глибшого осягнення сучасної дійсності. Письменник з Поділля почував ще в юнацькі роки любов до західноукраїнського краю, з яким, проте, був знайомий за літературними творами, передусім – романтично піднесеними розповідями про красиве й незвичайне. З часом же, ніскільки не втрачаючи захоплення романтикою гірських плаїв і поетичністю природи, письменник іде до глибинок життя, до значущих соціальних подій і явищ, в кінчному ж підсумку – до того реалізму письма, якому найкраще пасує епітет «поетичний». Досить поважним аргументом щодо цього стало кілька талановитих оповідань, вміщених у збірці «З пісень життя», й особливо трилогія «Вишневий сад» [1, с. 8].

Роман-трилогія «Вишневий сад» – це широка епічна розповідь про життя в західноукраїнському селі у перші повоєнні роки ХХ ст., це слово любові й віри в людину. За тематикою твір не був новаторським в українській літературі. Зокрема, подібні проблеми окреслено у романах «Правда і кривда» М. Стельмаха, «Прощай, море», «Трудна любов» В. Кучера, «Рідна сторона» В. Земляка тощо. Автор трилогії «Вишневий сад» має свої, оригінальні аспекти зображення сільської дійсності – досліджує складні соціальні, духовні, психологічні процеси, пов’язані з новим життям переселенців, які повернулись на свою землю із Заходу.

Роман писаний частково на реальних подіях. Прототипом головної героїні стала Стефа Кошель – сімнадцятилітня дівчина із села Лошнів Струсівського району Тернопільської області. Перші розділи роман (I-IV) частково відповідають її біографії.

У силу того, як друкувався роман, у центрі якого долі українських реємігрантів, стало очевидним, що Володимир Бабляк сягнув значно далі свого задуму написати великий твір про дівчину-трудівницю на тлі перебудовних процесів у західноукраїнському селі він показав «багатоликий, хай нерівно написаний щодо окремих персонажів, образ цілого колективу – саме те, чого бракує багатьом творам на подібну тему» [1, с. 9].

Трилогія, як і більшість творів Володимира Бабляка, багата на образи – символи. Маючи на увазі «милу серцю Україну», писав її автор майже строго за планом під назвою «Батьківщина». Роман одразу захопив читачів життєвістю образів, пластичністю художньо-предметного письма, поставленим у ньому зовсім відмінно, ніж у багатьох інших творах на цю тему, – проблемам життя повсякденного західноукраїнського села. Написаний на рівні кращих зразків української романістики ХХ століття, він переконливо розкриває причини народження нових відносин між людьми. Письменникові пощастило логічно й поетично розповісти про складний шлях своїх героїв, показати, як відбувається поступове переродження переселенців. Кожен з них наділений неповторними рисами характеру, несе певне ідейно-сміслове навантаження, служить повнішому висвітленню авторського задуму – показати відродження кращих людських почуттів. І хоч в основу роману «Вишневий сад» лягли конкретні події, а в багатьох його персонажах вгадуються односельці Стефанії Кошель і риси характеру краян його автора, все ж письменник виходить поза межі однієї чи кількох біографій, охоплюючи широкі картини соціального буття, численні людські характери, художньо-соціальні типи.

Письменник не обмежує свої зацікавлення тільки такими мотивами. Він «розгортає» соціально-побутовий епос в таких межах і в такий спосіб, що об'єктом зображення стає життя села Гряда в різних його аспектах – громадському й соціально-політичному, виробничому, побутовому й, зрештою, в онтологічному.

Чи не найяскравіше зображені в романі Ксеня Кошель і Люба Шатрова. Тут справді доречно скористатись таким визначенням, як ґрунтовність і різнобічність. Люба – улюблениця свого курсу в інституті – здобуває заслужену шану і в Гряді. Люба відкривається перед читачем і в одвертих взаєминах із Ксенею Кошель, і в почуттях до Романа Дарія. Відчуваючи силу своєї любові, вона ладна, проте, піти на самопожертву, щоб не стати на Ксениній дорозі до особистого щастя. Люба віддана справі, невідступна в досягненні мети.

Інші мотиви й життєві уроки пов'язує В. Бабляк з образом Ксені Кошель. Вона, як і мати, тільки-но ступивши на рідну землю, потяглася серцем до людей, до праці в їх колективі. Ця проста, звичайна дівчина з переселенців зростає у вільній праці. Гаряча в роботі, справедлива в ставленні до інших, людяна й принципова, Ксеня протягом двох-трьох літ стає гордістю грядівців.

Одна з особливостей образу Ксені відтінюється майстерною індивідуалізацією мови, умілим показом особливостей сприйняття дівчиною тих чи інших подій, фактів.

Майстерно, на рівні кращих здобутків української прози 50-80-х років, уважно до героїв і обставин, до найтонших порухів душі людської, простежує В. Бабляк поступове очищення свідомості селянина від егоїстичної обмеженості. Справді, чи не кожна сторінка, чи не кожен епізод, де зустрічаємося з Авдюком – нехай то буде його розмова з дружиною, або небагатослівні, може, й не одразу помітні двобої з улесливим Процем, або ж сутичка з Журяком десь на початку твору, або ж статечно-діловиті приготування перед поїздкою до Львова – засвідчують відкриття певних індивідуальних рис у характері селянина-хлібороба.

В. Бабляка цікавила людина і в праці, і в громадській діяльності, і в побуті, і в інтимних взаєминах. Ось чому згадується і ота давня, забута любов, і те, що тепер щирими голосами озивалося в родині тих же Авдюків почуття радості, порозуміння, злагоди. Лиш обережний натяк на ласку, малопомітний знак уваги одне до одного, навіть жінчині «почуття чисто материнські» до натомленого щоденною роботою Кифора, а втім, це вже нове у їхніх взаєминах,

цього раніш вони не помічали. Любов їхня, говорить письменник, не знала ні небесних висот, ні поетичних пісень та орлиного лету, але «дай, доле, кожному такої сили, яка таїлася саме в Парасчинім і Кифоровім, не ваблячим око стороннього, почутті!...». Свій голос і своє обличчя мають у романі Маланка Андрієшко і Фросина Проць, Мотрина Дарій і Катерина Бурдейна, не схожі ні долями, ні мріями, ні розумінням щастя. Їм не належить таке помітне місце у вирі подій, як, скажімо, Ксені Кошель і Любі Шатровій, але ж, безсумнівно, їхнє діло і слово доповнює і збагачує живий, відчутний образ селянства. До того ж, «Вишневий сад» – один з небагатьох в українській літературі романів, де так ґрунтовно, з глибоким пієтетом зображено українську жінку [1, с. 12].

У романі звучить мотив любові до людини, поважання її особистої гідності. У цьому розумінні проза В. Бабляка дотична з прозою О. Гончара і М. Стельмаха.

Автор уміло урізноманітнює тональність оповіді в різних розділах та епізодах, що, ясна річ, відповідає багатству настроїв і почувань героїв. То вона звучить на піднесено, то здобуває гумористичне забарвлення (сцени з Миколою Процем та ін.), то підноситься до тону публіцистичного (монолог оповідача, звернений до матері-трудівниці), то передає настрій зажури й суму. Поетична атмосфера роману значною мірою визначається і вміло, з естетичним смаком створеними пейзажами.

Високо цінуючи красу художньої мови, автор прагнув надати створюваним образам і картинам життєвої змістовності, а часом – і узагальнено-символічного забарвлення. «Мотив вишневого саду, білого квітнування раз по раз озивається до читацького серця поезією краси і поезією чистої любові людей одне до одного і до своєї Батьківщини, чуттям тривоги, коли той квіт топчуть. А загалом образ саду символізує життя, його безупинний поступ» [1, с. 13].

Трилогія В. Бабляка «Вишневий сад» здобула заслужену популярність в Україні та за її межами, дістала однастайне визнання критики як твір ґрунтовний і талановитий. За мотивами роману у Чернівецькому театрі імені Ольги Кобилянської ставили однойменну п'єсу, яка користувалася великим успіхом у глядачів.

Коли закінчував роман «Вишневий сад», виник задум написати щось про рідне село і Поділля загалом. Спочатку це мала бути низка творів під умовною назвою «Жванчицькі оповідання». Та коли в 1966 році написав свій славнозвісний «Реквієм», вирішив працювати над широкоплановим художнім полотном. Це був роман «Жванчик».

У квітні 1966 року письменник починає працювати над майбутньою трилогією, перша книга якої побачила світ у 1967, друга – в 1969 році. Цей твір засвідчив високий талант письменника, бо широке творче полотно про рідне село зацікавлює своєю правдивістю, спонукає до роздумів, осмислення. Третя книга залишилася незакінченою: 20 листопада 1970 року Володимир Бабляк пішов з життя. Володимир Бабляк виношував ідею третьої книги «Жванчика», яка, за його свідченням, мала бути про той Жванчик, що світиться йому голубим світланком, блиском молодих очей і в ньому мала бути «жванчицька лірика, жванчицький пейзаж, жванчицький сміх і трохи автобіографічного». Та не судилося побачити світ книзі, «залишились незасіяними білі сніги його гіркої стражденної ниви, – писала Галина Тарасюк, – а значить і сторінки нашої духовності» [5, с. 4]. Життя письменника обірвалося на оповіданні «Поклик». А останні слова у романі, покладені на папір рукою автора, набули тепер глибокого змісту стосовно його життя і творчості: «Але за горою вже Великий Жванчик виднівся. Стало мені те село батьком, мамою і зброєю на ворога тяжкого...» [2, с. 3]. Хай письменник давно подався з рідної оселі «шукати невідомих звуків», звабливих шляхів до літератури, рідне село завжди було присут-

не в його творчих пориваннях, воно багато в чому визначало авторове світосприймання, поклало свій неповторний відблиск на змальовуванні ним картини природи, характерів людей, ліризмі, романтичності.

Перша книга роману відкриває сторінку особливу, про що говорить і назва – «На війні»; друга, озглавлена «В мирі», присвячена повосенним рокам; третя – «На околиці», мала докладніше, аніж у попередніх, розповіді про життєві шляхи та біографії героїв, що органічно вписуються в історію країни. Истога ще одна річ, яку слід враховувати, розглядаючи цей твір: життєві історії-бувалиці, відтворені у «Жванчику», – фактична довідка про село – давній друкований запис. Згадана історико-фактографічна довідка подана з метою яскравішого відтінення думки про Жванчик сучасній.

Важлива й інша особливість письменницької праці, що стосується, правда, більше до естетичного втілення задуму. Чимало розділів, точніше земляцьких бувальць трилогії, становлять оповідь про історію життя одного зі жванчицьких героїв. У першій книзі це – «Матей Розмарина» (в збірці письменника «Дорога до любові» віднесено до оповідань і друкувалася під назвою «Два старих пси»), «Погана Гафія», «Давні дні»; у другій книзі – «Ганна Побережна», «Дзвоники під чобітками» (про дівчину Юстину та її перші дівочі радощі), «Вітер в ясенях» (історія розчарувань вдівця Данила Шигери, бережно цнотливого в ставленні до пам'яті покійної дружини). Поряд таких оповідей друкуються бувальці, що становлять історію взаємин двох і більше осіб («Кирус і Бронон», «Дуб і липа»), а також твори з чітко вираженими ознаками художньої новели.

У другій книзі роману друкуються земляцькі бувальці, що мають, безсумнівно, новелістичне звучання – «Ясновидіння», «Волове очко», «Двоє, троє, усі кирпаті!» і відоме оповідання «Нова хата». «Жванчик» позначений певною жанровою і стильовою строкатістю. Автор мав намір поєднати в ідейно-естетичну цілість, якою він і уявляв собі трилогію, жанрово розмаїті розповіді, в яких неважко помітити елементи документалізму й художнього вимислу, лірики й публіцистики, високої патетики й зворушливої задушевності.

Навіть враховуючи те, що роман лишився незавершеним, можемо говорити про нього як про твір оригінальний і талановитий. На сторінках «Жванчика» показано героїв незвичайної долі, людей, яких автор поетизував, оспівував, у яких вбачав риси народних типів. У 1973 році на кіностудії імені Олександра Довженка за окремими бувальцями роману було створено художній фільм «Новосілля».

Володимир Бабляк усі свої творчі інтереси, всі задуми пов'язував з відображенням сучасності. Вона бачилась і в образі рідного села на Поділлі, і в живім гомоні сіл та міст України, і в щоденному поступі Батьківщини до прийдешнього. Письменник знав, як влучно писав у «Жванчику», велике прагнення «за короткий час, відведений тобі на вік під високим небом Вітчизни, побачити найбільше, пізнати найкраще, відчутти найглибше» [1, с. 15]. Зрозуміло – щоб своєю творчістю плекати й утверджувати оте найцінніше, щоб оте найглибше спізнане приносити в естетично досконалії формі до читача.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бабляк В. Вишневий сад. Жванчик. Твори в 2-х томах. Київ: Дніпро, 1989.
2. Безручко І. «У краплині – море, в горобцеві – лебедя...»: Листи Володимира Бабляка до художника Сергія Кукурудзи. *Буковина*. 2003. 16 липня. С. 3.
3. Гришиш-Гришук І. Былиця «політичного незрілого». *Слово і час*. 2006. №3. С. 77-84.
4. Гусар Ю. У класику «благословила» Ольга Кобилянська: [про письменника Володимира Бабляка]. *Час* 2000. 2001. 6 квітня (ч. 14).
5. Тарасюк Г. Письменник першої величини. *Чернівці*. 1996. 3 травня. С. 4.

References:

1. Babliak V. Vyshnevyy sad. Zhvanchyk. Tvory v 2-kh tomakh. Kyiv: Dnipro, 1989.
2. Bezruchko I. «U kraplyni – more, v horobtsevi – lebedia...»: Lysty Volodymyra Babliaka do khudozhnyka Serhiia Kukurudzy. *Bukovyna*. 2003. 16 lystnia. S.3.
3. Hryshysh-Hryshchuk I. Bylytsia «politychnoho nezriloho». *Slovo i chas*. 2006. №3. S. 77-84.
4. Husar Yu. U klasyku «blahoslovyta» Olha Kobylyanska: [pro pysmennyka Volodymyra Babliaka]. *Chas 2000*. 2001. 6 kvitnia (ch. 14).
5. Tarasiuk H. Pysmennyk pershoi velychyny. *Chernivtsi*. 1996. 3 travnia. S.4.

The article analyzes the fiction of writer from Podillya Volodymyr Bablyak. Attention is focused on the novels «Cherry garden», «Zhvanchyk», the author's prose collections «From the Songs of Life», «Chronicle of the Humpback Field», «The Road to Love» are studied. Among the prominent writers from Podillya, the person of Volodymyr Bablyak, a writer of fine artistic talent, occupies a central place. In the context of the twentieth century, Bablyak's work was little studied and little known. Therefore, today we have a small collection of literary and critical works on the life and work of this writer. The process of preparing V. Bablyak for literature was long. The formation of his literary taste and preferences was carried out under the influence of the works of M. Kotsyubynsky and O. Kobylyanska, who were an example for the writer.

In almost all his works, the writer raised the issue of human restructuring under new conditions. He was always interested in how the hero reacts to the circumstances offered by life, how he overcomes the difficulties that come his way, how he asserts in himself and around him humanity, the need for action. Being due to his commitment to Podillya and Bukovyna, so to speak, a writer of the "local theme", Volodymyr Bablyak, thanks to the problems he raised in his work and a peculiar style of writing, reached such a level of art that allowed his works to go far beyond local boundaries. Highly appreciating the beauty of artistic language, the author sought to give the created images and pictures the meaning of life, and sometimes – and generalized-symbolic color. The author skillfully diversifies the tone of the story in different sections and episodes, which, of course, corresponds to the richness of moods and feelings of the characters.

Volodymyr Bablyak connected all his creative interests, all his plans with the reflection of modernity. It was reflected in the image of the native village in Podillya, and in the lively atmosphere of the villages and cities of Ukraine, and in the daily progress of the Motherland to the future. The writer knew, as he aptly wrote in «Zhvanchyk», a great desire in a short time, given to you for life under the high sky of the Fatherland, to see the greatest, to know the best, to feel the deepest. Of course, in order to nurture and affirm the most valuable things with one's creativity, in order to convey the deepest knowledge to the reader in an aesthetically perfect form.

Key words: Volodymyr Bablyak, novel, trilogy, story, Podillya.

Отримано: 12.10.2020 р.